

Серія «Економічні науки»
Випуск 2(74) 2016 р.

УДК 334.72:631.62

Щербакова А. С., к.е.н., старший викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСУШУВАНИХ ЗЕМЕЛЬ

В статті обґрунтовано доцільність застосування механізму державно-приватного партнерства для підприємств, що господарюють на осушуваних землях, наведено передумови впровадження й розвитку такої співпраці. В статті запропоновано порядок запровадження концесії для водогосподарських підприємств та сільськогосподарського бізнесу. Особливу увагу приділено джерелам інвестування сільського та водного господарства на рівні держави. Для вдосконалення організаційно-економічного механізму відновлення сільського господарства на осушуваних землях запропоновано створити кластер агропромислового типу, що дозволить виробляти конкурентоспроможну, імпортозаміщуючу продукцію на інноваційній основі, ефективно використовувати державні кошти та залучати приватний капітал, сприяти розвитку сільських територій. В статті обґрунтовано податкові пільги та преференції, що надаватимуться учасникам кластеру. В роботі підкреслено, що використання кластерного підходу дасть можливість підприємствам отримати синергетичний ефект від використання осушуваних земель.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, концесія, ефективність, інвестиції, кластер.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глибокі політичні, економічні і соціальні перетворення останніх двох десятиріч у країнах з перехідною економікою, інтенсивні процеси глобалізації в сучасному світі створили ґрунт для консолідації зусиль державної влади, органів місцевого самоврядування і бізнес-співтовариства у вирішенні завдань задоволення потреб населення в широкому спектрі послуг, які традиційно були сферою відповідальності органів державної влади і місцевого самоврядування. Пов'язана з цим діяльність вимагає комплексу заходів, що виходять за межі компетенції і фінансових можливостей державного і приватного секторів, та викликала появу нового феномена – державно-приватного партнерства (ДПП) [1, С. 37].

Однією із умов сталого розвитку національної економіки України є перехід аграрних підприємств, особливо тих, що працюють на осушуваних землях, на інноваційно-інвестиційний тип розвитку. Підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, особливо на осушуваних зе-

млях, передбачає кардинальне оновлення техніки та технологій. Фізична та моральна зношеність основних засобів позначається як на якості, вартості сільськогосподарської продукції, так і на їх фінансовій стійкості, конкурентній позиції, здатності залучати й освоювати інвестиції. Тому, ця ланка економіки потребує негайного розроблення та впровадження ефективних механізмів фінансування досліджуваної сфери діяльності.

Інвестиційне партнерство держави та бізнесу може стати тим механізмом, який дозволить залучити інвестиційні ресурси до сільського господарства на осушуваних землях, а також сприятиме підвищенню ефективності реалізації проектів даної сфери. Потреби в інвестиціях в сільське господарство в Україні набагато перевищують наявні можливості муніципалітетів, уряду, донорських організацій. Інвестиції приватного сектору необхідні для того, щоб принести капітал і комерційну практику, що потрібні для відновлення і модернізації систем, покращення якості послуг, що надаються споживачам.

Недостатній рівень обґрунтування наукових розробок щодо визначення особливостей застосування та встановлення визначальної ролі державно-приватного партнерства як однієї з ефективних форм концентрації ресурсів влади, бізнесу і населення для прискорення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств, що господарюють на осушуваних землях підтверджує актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в розвиток державно-приватного партнерства, зокрема інституціональних основ функціонування державно-приватного партнерства, становлять численні теоретичні та практичні дослідження: К. Антонової, В. Варнавського, Т. Веблена, Т. Єфименка, Р. Коуза, М. Мейера, Д. Норта, Л. Фабіуса та інших. Також у цьому напрямку активно працювали вітчизняні вчені О. Амоша, Ю. Вдовенко, І. Запатріна, В. Дементьєв, А. Гриценко, П. Надолішній, В. Сікора, А. Чухно та інші.

Однак, незважаючи на значні напрацювання, потребують наукового обґрунтування та вирішення питання пов'язані з подальшим розвитком та удосконаленням системи державно-приватного партнерства на осушуваних землях.

Метою статті є обґрунтування актуальності впровадження й реалізації проектів державно-приватного партнерства на осушуваних землях в Україні.

Виклад основного матеріалу. Партнерство влади і бізнесу стає способом оптимізації здійснення державою своїх обов'язків перед народом, одним із способів забезпечення реалізації цілей розвитку в інтересах всього суспільства, засобом реформування державного управління відповідно до концепції «держави-партнера» [2, С. 17].

Державно-приватне партнерство (ДПП) визначено серед ключових механізмів реалізації політики модернізації економіки України, вирішення важливих соціально-економічних проблем. Висока ефективність ДПП як форми взаємодії держави та бізнесу доведена досвідом багатьох країн світу [3].

Аналіз світового досвіду розвитку сільськогосподарського виробництва на осушуваних землях свідчить, що найбільших успіхів досягли ті країни, де були побудовані і належним чином використовуються меліоративні системи на рівні національних програм. Меліоровані, в т.ч. осушені, землі відіграють провідну роль у формуванні сільськогосподарського балансу світу, займаючи 17% оброблюваних земель, дають близько 50% світової аграрної продукції [4, С. 34].

Оскільки площі осушуваних земель є значними, тому вивчення питання ефективного використання таких сільськогосподарських земель та залучення інвестицій у їх стале використання залишається актуальним.

Одним із механізмів реалізації напрямів державно-приватного партнерства для підприємств, що господарюють на осушуваних землях є концесія. Концесію, як вид державно-приватного партнерства, застосовують у багатьох країнах світу. Даний механізм управління і користування державним майном став альтернативою приватизації. На відміну від приватизації, концесія дозволяє не тільки отримати надходження до бюджету у вигляді концесійних платежів, але й модернізувати об'єкт, що надається в концесію, створити нові або реконструювати існуючі виробничі потужності за рахунок інвестора, зберігаючи одночасно зобов'язання інвестора перед державою та споживачами щодо якості та оптимальності ціни наданих послуг. Концесія дає змогу використовувати науково-дослідні розробки, що виправдовує себе в довгостроковому періоді за умови врегульованого договору і оптимального співвідношення податкових пільг та концесійних платежів.

Перевагами використання у концесії осушуваних земель є: об'єкт передається на основі його повернення; поліпшується та модернізується технічний і технологічний розвиток підприємств; перекладаються функції будівництва, експлуатації, утримання на приватний сектор; створюються умови для ефективного функціонування та раціонального використання державних об'єктів; концесійний механізм дозволяє отримувати регулярні платежі в бюджет; держава в особі уповноважених органів має право розривати договір та повертати об'єкт у державну власність у разі невиконання концесійних умов тощо.

У рамках концепції державно-приватного партнерства сформувався п'ять базових моделей співпраці держави і приватного сектора. Вони відрізняються різним ступенем участі держави і бізнесу у фінансуванні проекту, в управлінні проектом і побудованим об'єктом, у власності на нього.

Наприклад, для осушуваних земель доцільно застосовувати змішану форму: приватно-державну, а власність земель – державну (рисунок).

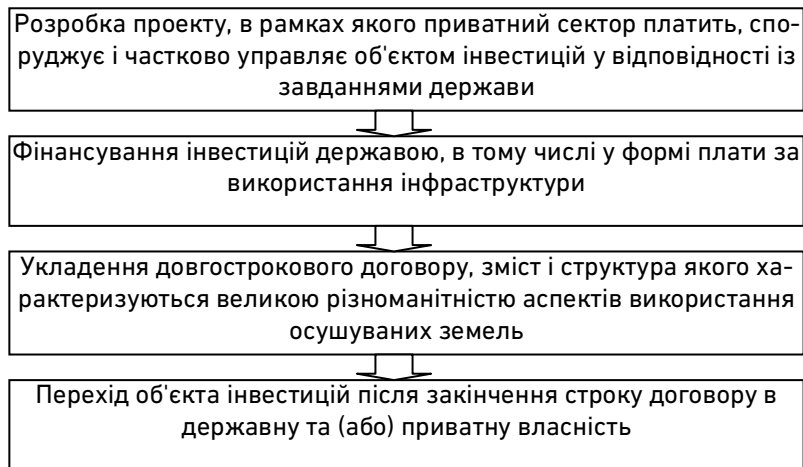

Рисунок. Порядок запровадження концесії для водогосподарських підприємств та сільськогосподарського бізнесу (розроблено автором)

Особливістю використання осушуваних земель є те, що фінансово-стійкі господарства потребують менше інвестицій – вони спроможні розвиватися в рамках тієї системи державної підтримки, яка вже склалася. Мають потребу в них збиткові і малоприбуткові господарства: у них мало або зовсім немає власних джерел фінансування капітальних вкладень, а доступна державна підтримка не здатна забезпечити кардинально-позитивні зрушення в організації їх відтворювального процесу. При цьому необхідно враховувати те, що інвестор, оцінюючи сферу вкладання свого капіталу, зазвичай бере до уваги: очікувану фінансову віддачу від вкладених коштів; необхідний обсяг інвестицій та терміни їх окупності; можливі ризики бізнесу.

За всіма трьома позиціями сільськогосподарське виробництво на осушуваних землях виглядає з точки зору потенційного інвестора не привабливо. Капітальні вкладення потрібні значні, що при низькій ефективності сільськогосподарського виробництва означає тривалі терміни окупності капітальних витрат. Ризики підприємницької діяльності значні – це і залежність від коливань погодних умов, і фактична незахищеність від кон'юктурно-ринкових чинників. Враховуючи сказане, ми вважаємо, що в якості основних потенційних інвесторів можуть розглядатися:

- агропромислові холдингові структури, зацікавлені в зміцненні і розширенні своєї сировинної бази;
- зарубіжні інвестори з метою вирощування екологічної продукції (досвід господарства «Рітер Біо Агро» Гоцанського району Рівненської

області);

- великі підприємства промисловості, що переробляють сільськогосподарську сировину і теж піклуються про свою сировинну базу.

Не виключено, що сільське господарство може представляти інтерес для великих компаній, що працюють поза сферою АПК, охочих диверсифікувати свій бізнес або приймають таке рішення під впливом органів виконавчої влади і виступають у ролі своєрідних спонсорів сільськогосподарських підприємств.

Для зацікавленості приватного бізнесу у розвитку водогосподарського комплексу необхідна реорганізація підприємств. Питання корпоративізації підприємств водогосподарського комплексу або передача їх у довгострокову оренду, концесію стають все більш актуальними, оскільки обсяги державного фінансування інвестиційних проектів у водогосподарському комплексі не можуть забезпечити існуючі потреби в капітальних інвестиціях. Серед основних джерел інвестування на рівні держави можна виділити: мито на ввезення сільськогосподарської продукції, квотування вирощування рослинної продукції, державні цільові програми і проекти, інвестиційні податкові кредити, державні гарантії захисту інвестицій, державний кредит, бюджетні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, звільнення від податку на прибуток до 5 років тощо. Застосування запропонованих способів залучення інвестицій на рівні держави допоможе створити сприятливі економічні умови господарювання для суб'єктів інвестиційної діяльності, дасть можливість вплинути на інтенсивність інвестування через бюджетно-податкову, грошово-кредитну, амортизаційну та інноваційну політики, а також політику сприяння залученню іноземних інвестицій.

Не вирішивши фундаментальних питань перебудови аграрної політики на державному рівні, принаймні, в частині, що відноситься до стимулювання капітальних вкладень, важко очікувати значних позитивних змін від заходів, що проводяться на рівні окремого суб'єкта господарювання. Зрозуміло, певну користь вони принесуть, особливо якщо фінансові можливості бюджету суб'єкта господарювання досить великі, але у більшості суб'єктів вони, на жаль, обмежені.

Для підприємств, що господарюють на осушуваних землях, особливої актуальності набуває питання залучення приватних інвесторів у реалізацію проектів відновлення меліоративної системи з метою підвищення ефективності їх використання. З цього приводу варто надати деякі міркування. Перш за все, якщо меліоративна система буде функціонувати як самостійна організація, що надає виробничі послуги сільськогосподарським підприємствам, то термін окупності проекту складе близько 8 років. При такому терміні проект може здатися приватному інвестору малопривабливим, навіть за умови реалізації на принципах приватно-державного партнерства і надання пільг. На нашу думку, потенційні інвестори повинні

мати реальну можливість придбати контроль над частиною сільськогосподарських підприємств, розташованих у зоні меліоративної системи, вклавши капітал безпосередньо в сільськогосподарське виробництво.

Для вдосконалення організаційно-економічного механізму відтворення регіонального сільського господарства доцільним, на нашу думку, є створення кластеру агропромислового типу. Створення сприятливих умов для взаємодії між його учасниками дозволить виробляти конкурентоспроможну, імпортозаміщуючу продукцію на інноваційній основі, ефективно використовувати державні кошти та залучати приватний капітал, сприяти розвитку сільських територій [5]. Учасниками кластеру є підприємства АПК, водогосподарські організації, наукові організації, середні професійні та вищі навчальні заклади; фінансова інфраструктура, що включає банки, страхові, лізингові, консалтингові, маркетингові компанії, фонд підтримки та розвитку АПК; логістична інфраструктура (водо-, газо- і енергопостачальні організації, підприємства транспорту тощо) [6; 7].

Оподаткування учасників кластеру здійснюється відповідно до законодавства України про податки і збори, проте, на нашу думку, їм повинні надаватися податкові пільги та преференції в залежності від сфери діяльності та вживаної системи оподаткування (таблиця).

Таблиця

Податкові пільги та преференції, які надаються учасникам кластеру (розроблено автором)

Назва	Податкові пільги та преференції, які надаються учасникам кластеру		
	для підприємств, які працюють в зоні Лісостепу	для підприємств, які працюють в зоні Полісся	для підприємств, які працюють в умовах радіаційного забруднення території зони Полісся
ПДВ	0%	0%	0%
	відповідно до закону України „Про ПДВ” сума податку на додану вартість, нарахована сільськогосподарським підприємством не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається у розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства		
Податок на прибуток	8%	8%	6%
	відповідно до прибутку, що отриманий від реалізації інвестиційного проекту на осушуваних землях		при вирощуванні сільськогосподарської продукції, яка відповідає державним стандартам

продовження таблиці

Екологічний податок	0%	0%	3%
	звільняються від сплати збору щодо транспортних засобів, що обліковуються на балансі організації-учасника кластеру протягом 3 років з моменту взяття транспортного засобу на облік		при використанні забруднюючих речовин
Податок на землю	0%	0%	0%
	звільнення від сплати земельного податку щодо земельних ділянок, розташованих на території учасників кластеру, строком на 5 років з моменту виникнення права власності на кожну земельну ділянку		
Фіксований сільськогосподарський податок	5%	2%	2%
	Відповідно до прибутку, що отриманий від реалізації інвестиційного проекту на осушуваних землях		
Страхові внески	15%	15%	15%
	знижені тарифи страхових внесків до Пенсійного фонду для організацій і приватних підприємців, що мають статус учасника кластеру		

Контроль і управління кластером здійснюється у вигляді координаційної ради, що складається з представників Міністерство аграрної політики та продовольства України, переробних підприємств, водогосподарських організацій, вузів, структуроутворюючих підприємств. Фінансування створення та розвитку кластеру здійснюватися за рахунок коштів учасників, а також за підтримки обласного та місцевого бюджетів, тобто державно-приватне інвестування.

Кластерна структура втілює в собі ефект синергії, який виникає при виробництві продукції. В результаті синергетичного ефекту, ефекту масштабу, кожен учасник кластеру отримує вигоди. Діяльність підприємств в кластері повинна привести до більш ефективного використання матеріальних і нематеріальних ресурсів. Зменшення витрат пов'язане із спільним багаточільовим використанням потужностей підприємств-учасників кластеру, налагодженням збутової мережі, обміном досвіду, запровадженням управлінських інновацій, оптимізацією управління інвестиційними ресурсами.

Висновки і перспективи подальших розробок. На нашу думку, основу стимулювання приватного капіталу в сільськогосподарське виробництво на осушуваних землях повинні становити заходи, законодавчо оформлені на державному рівні. Тому виникає необхідність у формуванні, розробленні і впровадженні нових механізмів фінансування реального сектору

економіки, власником якого є держава.

Державно-приватне партнерство, у вигляді концесії та кластеру агропромислового типу, є одними із ефективних інструментів залучення грошових коштів у водогосподарські організації та сільськогосподарські підприємства, які господарюють на осушуваних землях, що дозволить вирішити нагальні еколого-соціальні проблеми суспільства, змінюючи схему фінансування діяльності соціальної інфраструктури і модернізації основних засобів. Тим самим допоможе прискорити перехід таких підприємств на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку. Тому, потребує розробки організаційно-економічний механізм розвитку державно-приватного партнерства в Україні.

1. Карий О. І. Проекти державно-приватного партнерства: ключові проблеми практичної реалізації / О. І. Карий, К. В. Процак, А. О. Мавріна // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 20. – С. 35–44. 2. Шевченко Б. О. Відносини партнерства в контексті трансформаційних змін державного управління в умовах глобалізації / Б. О. Шевченко // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2015. – № 1/7(21). – С. 12–17. 3. Програма розвитку державно-приватного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/page/programa-rozvitku-derzhavno-privatnogo-partnerstva>. 4. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / [О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуторов та ін.] ; за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – 56 с. 5. Кундиус В. А. Формирование кластеров на селе – базис инновационного развития агропромышленного производства / В. А. Кундиус // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2012. – № 2. – С. 56–62. 6. Мамонова В. В. Формування територіальних кластерів як інструменту регіонального розвитку : наук. розробка / В. В. Мамонова, Ю. О. Куц, О. М. Макаренко та ін. – К. : НАДУ, 2013. – 36 с. 7. Чупайленко О. А. Складові синергетичного ефекту в інноваційних кластерах [Електронний ресурс] / О. А. Чупайленко // Економіка і менеджмент культури. – 2013. – № 1. – С. 52–55. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ekmk_2013_1_11.pdf.

Рецензент: д.т.н., професор Кожушко Л. Ф. (НУВГП)

Shcherbakova A. S., Candidate of Economics, Senior Lecturer
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A WAY OF THE DRAINED LANDS EFFICIENT USING

In the article the feasibility of public-private partnership for enterprises on drained lands is grounded. The preconditions of implementation and

development of such cooperation are proved. In the article the procedure of concession for water management enterprises and agricultural businesses has been proposed. Special attention is given to the sources of investing the agriculture and water management at the state level. For improving the organizational and economic mechanism of recovery the agriculture on drained lands has been proposed to create the agro-industrial cluster that will allow producing the competitive, import-substituting products, based on innovations, used effectively the public funds and attract the private capital, promote the rural development. In the article the tax benefits and preferences to the cluster participants are provided. The paper emphasizes that the cluster approach will enable enterprises to get a synergistic effect using the drained land. In the article the morphological and abstract logical methods for analysis and generalization of scientific theories in the field of public-private partnership is used.

Keywords: public-private partnership, concession, efficiency, investments, cluster.

Щербакова А. С., к.э.н., старший преподаватель (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО КАК ПУТЬ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОСУШАЕМЫХ ЗЕМЕЛЬ

В статье обоснована целесообразность применения механизма государственно-частного партнерства для предприятий, хозяйствующих на осушаемых землях, приведены предпосылки внедрения и развития такого сотрудничества. В статье предложен порядок введения концессии для водохозяйственных предприятий и сельскохозяйственного бизнеса. Особое внимание уделено источникам инвестирования сельского и водного хозяйства на уровне государства. Для усовершенствования организационно-экономического механизма восстановления сельского хозяйства на осушаемых землях предложено создать кластер агропромышленного типа, что позволит производить конкурентоспособную, импортозамещающую продукцию на инновационной основе, эффективно использовать государственные средства и привлекать частный капитал, способствовать развитию сельских территорий. В статье обоснованы налоговые льготы и преференции, которые будут предоставляться участникам кластера. В работе подчеркивается, что использование кластерного подхода позволит предприятиям получить синергетический эффект от использования осушаемых земель.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, концессия, эффективность, инвестиции, кластер.
